

Goten publishing

Издавачка куќа Готен

contact@gotenpublishing.com

www.gotenpublishing.com

За издавачот: Јасмина Мазгалиева

Наслов на оригиналот: Andreas Maier, Das Zimmer.

© Suhrkamp Verlag Berlin 2010

Превод од германски јазик: Ива Фиданчева

© фондација С. Фишер во име на Традуки

Лектура: Снежана Петрова-Џамбазова

Дизајн на корица: КАПКА

Графичко уредување: Бранко Гаштеовски

Објавувањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која ѝ припаѓаат Сојузното министерство за европски и меѓународни прашања на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската културна фондација Про Хелвечија, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска и фондацијата „С. Фишер“.

traduki

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
"Св. Климент Охридски", Скопје

821.112.2-31

МАЈЕР, Андреас

Собата / Андреас Мајер ; [превод од германски јазик Ива Фиданчева]. - Скопје : Готен, 2012. - 148 стр. ; 17 см

Превод на делото: Das Zimmer / Andreas Maier

ISBN 978-608-4625-18-6

I. Maier, Andreas види Мајер, Андреас

COBISS.MK-ID 91797514

Андреас Мајер
Собата

Превод од
германски јазик:
Ива Фиданчева

ГОТЕН
Скопје 2012

1.

Собата на вујко ми Ј. се наоѓа на први кат, лево, на ул. „Уланд“, точно спроти бањата, којашто вујко ми, најверојатно, воопшто не смееше да ја користи. Како дете, кога бев кај баба ми, спиеше и тогаш смрдеше целата куќа. А и кога не беше таму, што ќе рече кога беше во Франкфурт да товара пакети, мирисот сепак остануваше. Во основа, куќата со години го имаше мирисот на силажа на Ј. Сè започна кога имав осум-девет години. Претходно, во споредба со тоа, редовно се капеше. До ден денес секогаш кога ќе влезам во подрумот на ул. „Уланд“, во неговорот катче, во носот сè уште ми е Ј. Таму долу му уредија сопствена бања, со туш и веце. Таму водеше подрумски живот на вообразен занаетчија. Ј. израсна во семејство на каменоресци, опкружен со занаетчи. Фабриката имаше околу триесет вработени и се наоѓаше во градот Фридберг одалечен три километри. Како младич, вујко Ј. честопати престојуваше таму, чукаа и пилаа и сечеа и полираа, по целиот плац распослани циновски кранови, а имаше техничари коишто ги одржуваа машините, работници, коишто швајцуваа и фрезираа, ковач, којшто ги произведуваше алатите и ги приспособуваше работите, тоа го фасцинира вујко ми, а згора на тоа и самиот се сметаше за занаетчија и во подрумот на ул. „Уланд“ започна да уредува занаетчиска работилница, секако, ништо друго освен замислена работилница, божемна работилница.

И денес по сидовите таму висат кутии со шрафцигери, сè уште наоколу лежи најразличен алат, иако поголемиот дел го однесоа уште пред дваесет години, откако се отсели (Ј. мораше да ја напушти куќата по смртта на мајка му, на баба ми, кај која живееше додека беше жива, до својата шеесетта година од животот). Таму сè уште се наоѓа едно менгеме и се сеќавам како Ј. еднаш, додека сè уште беше жив и сè уште живееше на ул. „Уланд“ и додека таму сè уште беше мајка му и светот за него, на извесен начин значи, сè уште беше во ред и не сосем оштетен, т.е. уништен..., како едно време таму пристегаше шрафови, како со голема грижливост одбра една од повеќето железни турпии и како уште еднаш ја провери и коригира положбата на шрафот во менгемето според некоја одредена идеја или според некој одреден занаетчиски систем, којшто си го беше измислил, потоа почна да струже, додека јас, детето, никако да пропуштам да прашам: зошто го прави токму тоа, т.е. со која цел, на пример, го струже шрафот. Потоа Ј., со извесен очајнички гнев, почна да ми ги објаснува сите инструменти, коишто ги употребуваше во моментот („Менгемето служи за пристегање шрафови, гледаш: вака се отвора, вака се затвора“), ама не ми одговори на прашањето, како да не постоеше за него. Сепак забележа дека нешто не беше во ред и тоа го разгневи. Со текот на времето сфати дека не верував оти го струже шрафот. Таму стоеше тој, нешто повеќе од четириесетгодишниот Ј., со мене како дете во подрумот, во неговото катче, во работилницата, во којашто смееше да биде она коешто никогаш не беше и коешто никогаш не смееше да стане, и детето распрашуваше, а вујко Ј. стружеше со сè поголем гнев, сè додека не почна да проколнува и не му секнаа зборовите.

Знам дека секогаш ме полазуваа морници, кога ќе стапнев во подрумот, бидејќи знаев дека, ако ништо повеќе, барем дел од

него беше ревиорот на вујко ми. Таму долу беше и пералницата, просторијата за сушење алишта, визбата, работилницата на Ј. се наоѓаше веднаш до просторијата за сушење алишта и за да стасаш до студената одаја со виното, мораше да минеш низ работилницата (поточно се работи за просторија од шест или седум метри квадратни). На тој начин, работилницата стана јавно достапен простор за разлика од собата на Ј. на првиот кат. Ј. најчесто имав прилика да го гледам во работилницата. Во тоа време ретко седеше во дневната соба, барем не тогаш, кога имаше некој во куќата на баба ми. Работилницата му беше задоволство за во слободното време, можеби смислата на животот, освен жените, за кои имам само претпоставки, само претпоставки и некои, во секој случај, јасни индикации. Морам да признаам, во прво време Ј. навистина го сметав за занаетчија, за специјалист со железо. На почетокот, можеби дури и мислев дека во подрумот работеше нешто, коешто имаше некаква врска со фабриката за обработка на камен. Подоцна кога сфатив дека таму долу Ј. работеше апсолутно и исклучиво „самостојно“, сè уште поаѓав од тоа дека навистина прави нешто и создава нешто или дека барем поправа нешто. Наоколу имаше и мали генератори и мотори и прекинувачи и само поради тоа што беа таму, мислев оти Ј. се разбира од сите овие нешта и оти ги сфаќа. Фактички, предметите ги земаше само кога ќе ги исфрлеа од фирмата, дома ќе ги отшрафеше, ќе зјапаше во нив, не сфаќајќи ништо, бидејќи, во основа, иако не се познаваше на прв поглед, беше идиот. Ни оддалеку не беше како некои уметници-фантазери, кои од различни материјали, делови и остатоци со друга намена прават колажи и чудни, нефункционални апарати или склопуваат подвижни нешта, коишто барем според големината или бројот на одделните делови,

од кои се состојат и според фантастичната форма претставуваат нешто уметничко за нивните создатели. Не, тогаш набрзо сфатив и до ден денес сум длабоко убеден дека во работилница на Ј. стануваше збор исклучиво за едно нешто: имено, за тоа да биде дел од светот таму долу, а особено дел од светот на три километри одалечената фабрика за обработка на камен. Според исказите на мајка ми, вујко ми Ј. никогаш не го прифатил татко му, дедо ми, што и да значеше овој збор во однос на вујко ми. И јас самиот, не само што тогаш не го прифатив вујко Ј., туку уште повеќе, според тоа како изгледаше и како се однесуваше, претставуваше архетип на ужасот во моето детство, иако во меѓувреме сфатив дека вујко ми беше човек, којшто со едното стапало засекогаш остана во рајот, сепак исто како и претходно, ми е тешко да си замислам како во тоа време понекогаш можев да минам по цел половина час со него во подрумот. Најверојатно морав кај него в подрум, кога баба ми ќе отидеше да пазари во „Шаде ѝ Филграбе“ или кога ќе се најдеше со некоја пријателка. Сè уште се сеќавам на немирот што ќе ме зафатеше таму долу. Иако секогаш бескрајно се надевав набрзо да излезам од подрумот, секогаш одново го посматрав стружењето со турпија и дупчењето и рамнењето на Ј., за, на крајот зачуден, сепак, да се распрашувам (не ми ни паѓаше на ум некогаш да престанам со прашањата). На крајот Ј. ќе се разлутеше сè погневно во себе – испуштајќи притоа чудни звуци на саскање и мафтајќи со клуч одвртувач и клешта в рака, небаре сакаше да зачука нешто, а на крајот мене - и по некое време ќе дојдеше баба ми и ќе ме спасеше.

Колку невообичаено беше тоа што таму долу во подрумот му уредија цела бања на вујко, не сфатив во тоа време. Местото, улицата „Уланд“, за мене немаше никаква историја, туку за мене,

за детето, постоеше таму цела вечност (самиот се доживував како отсекогаш да сум бил таму). И бидејќи сè постоеше таму отсекогаш, за сето тоа немаше потреба од образложение, исто како што не е потребно образложение за сонцето и за гравитацијата. Во првите години од животот се случија многу малку промени за да ме стават на мисла дека светот, особено што се однесуваше до луѓето, е подложен на постојана промена. Немав поим како се менуваше од генерација во генерација. Мојата егзистенција во тоа време беше вечна, а вечен беше секој ден, бидејќи сè си имаше свое одредено место. До прашање од типот на „Зошто всушност во подрумот е уредена цела бања со туш, када и шолја?“ воопшто не можеше да дојде. Всушност, бањата ме зачуди дури кога по повеќе од дваесет години повторно влегов во подрумот на ул. „Уланд“. Како изгледаше! Беше тоа релативно светла и целосно поплочена просторија во сутеренот, во чија средина на подот се наоѓаше одвод, мало прозорче во висина на главата, без каков било украс, веднаш морав да помислам на подрумите на Гестапо или барем на филмовите на Аки-Каурисмаки. Како дете, кога имав три-четири години не постоеја ниту подруми на Гестапо ниту филомови на Каурисмаки, туку еден целосно непроменлив, неотповиклив свет, во којшто сè си имаше свое определено место освен мене, којшто, всушност, можев да се движам по сиот тој свет како што сакав (т.е. како што требаше) и иако овој свет се состоеше само од две куќи, од куќата на моите родители и од куќата на ул. „Уланд“, во којашто и самиот ќе се вселам многу подоцна, во 1999 год., кога веќе сите беа мртви, сепак беше најуниверзалниот свет, којшто може да се замисли. Инаку, овој светокруг едвај да го проширив во понатамошниот тек на животот, всушност подоцна само уште за поимот Ветерау, и на тоа остана, од собата на вујко ми преку

подрумот и сè останато до Ветерау, мојата татковина. Дури и Рим и сите останати градови, во коишто живеев, денес се составен дел на светот, којшто е Ветерау.

Според моето мислење, вујко ми него привлекуваа момчиња, инаку ќе стореше нешто со мене таму долу во подрумот. Ама и самиот беше како дете, можеби затоа беше едноставно обземен од преголема стравопочит кон сопствената мајка, којашто сосем природно го згрижуваше, т.е. го поднесуваше до длабока старост. Можеби поради оваа стравопочит се воздржуваше од сè. Ама кога-тогаш мора да сфати дека да се издувува на жени е барем понормално отколку на друго (т.е. општествено попрознаено и необременето со толкава мера на срам и казна). Можеби на овој начин жените се поместија во центарот, иако за сите и понатаму остана загатка како можеше поточно да се замисли тоа кај него. Затоа ли секогаш му беше затворена собата? Мислам „затворена“ во метафорична смисла, можеби никогаш не заклучуваше и можеше да се потпре на тоа дека барем некој како мене никогаш не би му влегол во дувлото, па дури и да не беше затворена вратата. Со баба, мајка му, постоеше никогаш неискажаниот договор да не претура таму за да не може да го најде она што не сакаше да го најде и да го знае. Знам само дека жените за чистење имаа потешкотии со него (уште еден од оние зборови: потешкотии); ќе се приближел, раскажуваа, секогаш одзади, штом ќе се наведнеле, а и тетка Ленче имала средби од овој тип, иако беше десет години постара од него, а на крајот и над седумдесет. Фактички, и во длабока старост сè уште стоел зад неа и следејќи си го внатрешното битие и создаден од бога за тоа, ќе ја зграпчел за гради, што не соодветствуваше ниту на неговиот ниту на животот на тетка Ленче, зашто инаку би требало да се

случи надвор во природата . И затоа, се разбира, вообичаениот немир, кога Ј. уште еднаш ќе ѝ се препуштеше на сопствената природа и ќе ја фатеше тетка Ленче одзади за гради, небаре беа негови и имаше право на нив.

Никогаш не стапнав во собата на Ј. Најверојатно и тетка Ленче никогаш не беше стапнала во оваа соба. Претпоставувам дека дури и мајка му на Ј. исклучително ретко и само во вистинска нужда влегуваше во собата, бидејќи ни таа не беше вистински заштитена од именуваната стравопочит, која ја оддаваше Ј. На мајка му не дозволуваше да ѝ се случи ништо, на нејзините гради евентуално, да, не беше исклучено. И така, дома имаш син како некој јарец, кој сè уште живее со тебе и веќе остарел, а сепак скока и се нафрла наоколу, па макар и ретко. Неговата соба беше на извесен начин првата мрачна комора во мојата свест. Како дете точно дека често престојував во куќата на баба ми и дедо ми, особено по смртта на прабаба ми Елзе, која, главно, ме чуваше првите години, ама од собата на Ј. немам никаква слика пред очи. Не знам каде се наоѓаше креветот, а мора да имаше, и не знам што друго имаше во собата меѓу другото. Едноставно, не можам да си ја претставам собата. Да се влезеше во неа во годините на смрдеата, ќе беше смрт. Ќе умрев од гад. Не се плашев од тоа: бидејќи беше сосем незамисливо да се стапне во оваа соба, постоењето на оваа соба лежеше, така да се рече, под прагот на мојата перцепција. Беше таму и не беше таму истовремено. Бидејќи Ј. најчесто спиеше, мораше секогаш да биде темно во собата. Денес таму ми се наоѓа работната соба. Секогаш пишував романи во оваа соба, ама досега не ми падна на ум да пишувам за вујко ми, ретардиран од раѓање. За него и за неговата соба. За куќата и за улицата. И за моето семејство. И за нашите надгробни плочи. И за Ветерау,

целиот свет. Ветерау, коешто за повеќето луѓе го добил името по едно почивалиште на автопатот, А5, почивалиште Ветерау, и коешто денес се претвора во заобиколница. Ветерау е всушност заобиколница со приклучено почивалиште. Кога го кажувам ова, се смеат. А едно време сепак ми беше татковина. Мојата татковина, една улица. А сега пишувам заобиколница, додека надвор ми ја градат татковината, и почнувам со вујко ми во неговата соба. Тоа е почетокот, од којшто се развива сè. Собата, куќата, местото, улицата, градовите, мојот живот, семејството, Ветерау и сè останато. Вујко, единствениот човек без вина, когаш некогаш сум го запознал. Фигура на излезот од рајот, со едната нога во него.

На вујко ми не можеше веднаш да му се забележи ретардираноста (раѓање со форцепс). Можеше да зборува, добро само прости реченици, ама тоа го правеше цело Ветерау. На одредени теми почнуваше да зборува. Ј. постојано раскажуваше за шумата, за гостилницата „Винтерштајн“, за ловците. Знаеше да ги наброи сите видови еленски рогови, закачени по сидовите во ловиштето „Осенхајм“. Знаеше толку и толку. Освен тоа Ј. постојано носеше ловциско-зелена парка. Со занес раскажуваше и за радиото. Кога на радио ќе имаше пренос од некој голем град во Европа, ќе застанеше пред стариот сандак марка Телефункен, ќе го завртеше копчето за прием и ќе си се пристореше како некој технички пионер, бидејќи секако дека вујко ми Ј. цел живот си остана дете и ќе се воодушевуваше на сите технички нешта, како и јас на почетокот на животот, ама сепак не во толкава мера. За Божиќ ќе го најдеше Дојчланд Функ¹, и тогаш ќе се чуеја камбаните на катедралата „Св. Стефан“ од Виена, и

¹ Името на информациската и културна програма на Германското радио (заб. на прев.)

вујко ми 1980 год. ќе застанеше пред радиото и пред камбаните на катедралата „Св. Стефан“, како други десет години претходно пред телевизорот и пред спуштањето на Месечината. И тогаш токму фасцинирано ќе извикаше, небаре сите моравме да бидеме внимателни: „Камбаните на катедралата „Св. Стефан“!“ И вистина сите ќе му го направеа задоволството и ќе слушаа, ама, секако, само за неколку секунди. Вујко ми исто така со задоволство стоеше по градилишта и ги набљудуваше машините и работниците. Никогаш не започнуваше разговор со работниците, иако на драго срце ќе проговореше и ќе разменеше стручно мислење со нив, небаре и тој се разбираше. Така честопати набљудуваше во фирмата: двајца-тројца работници стоеја еден до друг, разменувајќи си стручни термини, од кои сите имаа некаква врска со работата или со машините или со некој технички процес. На ваков начин да биде дел од нив, тоа му беше копнежот во животот. Како младич, смеел да врши мали работи во фирмата, велеа. Можам да си замислам или некакви архиварски или курирски работи. Ми раскажуваа дека дедо ми дури му дозволил да пренесува и ќеси со плата. Сепак, само не знам кога точно го малтретирал со кожен каиш. Дедо ми Вилхелм, музикалниот човек со кожен каиш. За дедо ми Вилхелм велеа пред сè: колку музикален човек! Тој, последниот музикален човек во нашето семејство (пијанист, дипломиран архитект), потоа дојдов јас, и јас важен за музикален. Да, музикалните луѓе си ги претставуваат како мене или како дедо ми (кого што не го знаев). Можеби за нив кожениот каиш по секоја цена им припаѓаше ним, на музикалните луѓе. Вујко ми не беше музикален, иако многу сакаше музички емисии, а особено Хајно.² Хајно беше човек

² Хајно - Хајнц Георг Крам (1938-) германски изведувач на шлагери и пејач на народни песни. (заб. на прев.)

којшто го усреќуваше вујко ми, толку го усреќуваше колку други милиот бог. Кога ќе го чуеше Хајно, ќе му засветкаа очите на Ј., а лицето ќе му се опуштеше. Вујко најчесто имаше смуртено лице, најчесто беше лошо расположен или на раб на колеричен напад, којшто како деца многу на драго срце го предизвикувавме, на наша несреќа, ама кога стоеше пред градилишта или го слушаше Хајно или гледаше емисии со народна музика, коишто во тоа време не беа толку бројни, тогаш беше како маѓепсан и внимателен, како во друг свет, а така одеше и низ шумата во зеленото ловечко јакнуле. Одеше маѓепсан и внимателен низ шумата, како подоцна јас. Вујко Ј. е единствениот во семејството, којшто можеше да препознава птици, тоа ни е заедничко. Можеби сакаше да биде дел и од тоа: не од шумските животни, ами од оние коишто ги ловеа и коишто се разбираа од нив и кои смееја да ги стрелаат, за разлика од него, којшто никогаш не смееше да стрела. Можеби Ј. одеше во шумата за дури таму да доживее мир од себе и од она што му беше во панталоните, коишто секако никогаш не беа испрани, бидејќи во подоцнежните години, како што реков, никогаш не се тушираше и за најкусо можно време запоседнуваше сè со својот мирис. Како и да е, ако подобро се присетам, тогаш никако не може да е точно она што постојано го раскажуваа. Ј. мора и во подноцнежните години одвреме на време да се миеше, ама не кога се враќаше од работа од Главната железничка во Франкфурт, и не, кога ќе се наспиеше по ноќната смена и кога ќе влезеше во кујната или во дневната или кога со наци-кафениот фолксваген ќе ја донесеше баба кај нас во Фридберг за да ни ја усмрди цела куќа, не тогаш. Ама потоа мора да се миел, имено пред да оди в шума, па во кафеана (или пак само во кафеана).

2.

Вака си замислувам еден ден од животот на вујко ми Ј.: Околу четири и пол во ловциско-зелената парка, зиме со капа, лете без неа, осум минути до блиската железничка „Бад Наухајм,“ во којашто тогаш имаше два шалтера и во која возовите сè уште патуваа според возниот ред. Кафе се пиеше од порцеланска шолја, а во киоскот не можеше да се влезе, што ќе рече порно-списание можеше да се разгледува, само ако ти го подадеше продавачот од киоскот. Без срамежливо стоење во аголот како денес со слободен избор на списанија со гради и задници, „Анал“ и „Ди Нахбарин“, веќе одамна може да се најдат и списанија со курови, бидејќи половите во меѓувреме се испомешаа, дури и по киосците на железничките, иако таму сè стасува последно. Денес мора точно да знаеш што сакаш, наспроти тоа некој како вујко ми во тоа време имаше ограничен избор во споредба со денес, којшто меѓутоа ни најмалку не му се чинеше ограничен. Мажите ќе го збунеа. Денес можеби би било поинаку. Ама затоа си почина со време. За разлика од денес, тогаш владееја јасни поделби. Поголемиот дел од времето луѓето живеела уреден живот, одеа на работа, го слушаа Хајно или пиеја тешко пиво во гостилница или дома од фрижидер, а другото беше потајно и најмногу се случуваше на киоскот, во кој одеа двапати седмично, а, згора на тоа, чинеше и пари и мораше да се крие. Во тоа време

книжулето беше катарза за нашите божји суштества, ги гледаа сликичките и живееја со тоа и од тоа за потоа нештетени да се вратат во засолништето на општеството и на работничкиот живот. Сè уште имаше морал, останатото се правеше потајум. Денес вујко ми би бил преоптоварен. Во тоа време, најверојатно, киоскот на железничката Бад Наухајм правеше добар промет со него, освен тоа многу пушеше, Ерб, кои исто така ги купуваше таму. Можеби сопственикот на киоскот отвораше уште во четири и пол, поради муштериите од ноќната или првата смена. Ама можеби беше сосем поинаку, па вујко Ј. седеше со коженото чантиче уредно и измиено меѓу колегите и конечно стана дел од нив и беше нешто, постојан патник кој одеше на работа, којшто имаше што да раскаже, приказни за работата, за претпоставениот, за колегите, приказни за особено тешки пакети или за особено интересни испорачки или за невообичаени случувања. Или сите скришум зборуваа за жени. Можеби тогаш конечно сфатија што и кој беше вујко ми и дозволија да им ги купува сите материјали и да им ги плаќа од сопствената плата. А тој купуваше и плаќаше само за да биде дел од нив и да верува оти беше признаен меѓу колегите наутро во четири и пол часот во зората во Бад Наухајм во Ветерау.

Вујко ми постојано одеше по кафеани, а таму секогаш ќе се најдеше некој автоматски да му наседне на трагата. Вујко, ретардиран од раѓање, постојано се фалеше со својата егзистенција, значи со егзистенцијата на Бол, со својата егзистенција како Бол. Седеше по крчмите и раскажуваше за татка си како голем шеф со возач и куче. За тоа дека го тепаше со кожен ремен, т.е. дека порано го тепал, секако не раскажуваше. Што се однесува до таткото, никогаш не му мина лош збор на уста

за него. Она што се случи, Ј. најверојатно го сметаше за нормално и за сосем вообичаен, природен тек на светот. Ј. раскажуваше за фирмата, за вработените, за платите, најверојатно и за тоа каде ја чуваа платата, како најдобро можеше да се пристапи до плацот на фирмата и така натаму. Но, пред некој од Фридберг или Бад Наухајм да дојдеше на мисла да провали на плацот на фирмата на Уза, попрво ќе земеше преку вујко ми, којшто секогаш беше отворена дупка за семејството, отворената финансиска рана на семејството Бол, иако ја трошеше само сопствената плата. Секако дека семејството не сакаше да гледа како на ваков начин ја раздаваше платата. Помило ќе им беше да не одеше толку често по пивниците.

Наутро на железничката понекогаш ќе го сретнеш Герд Борнтрегер. Борнтрегер си го замислувам како го запозна во т.н. „Кепи“, една крчма на „Кенигспилснер“ во Бад Наухајм. Борнтрегер, се разбира, беше мортус-пијан, кога се запозна со вујко ми и веднаш му дозволи да му плати неколку пива, а потоа и неколку ракии. Вујко секогаш така ги запознаваше луѓето. Пијаните по нашите крчми во Ветерау постојано се обидуваа да пијат со тебе, пиво и ракија, за, на крајот, едноставно, да изумат да платат или да се прават дека немаат пари и тешко тебе, ако им успееше. Тогаш, никогаш повеќе не ќе можеш да ги откачиш. Па ќе те бркаат, ќе дојдат со тебе дома до влезната врата и ако не си внимателен, на крајот уште ќе сакаат и да влезат со тебе. Кај Ј. во „Кепи“ тоа не беше потребно и самиот толку ќе се опијанеше, да не може да стои на нозе, па воопшто немаше да забележи дека повторно платил за некого. Во основа, секогаш плаќаше за некого. Еднаш му надвисна цела кафеана и тогаш удри десет тури одеднаш. Се разбира дека тоа се случуваше

само во помали крчми, каде што, така да се рече, сите седеа на шанк и во една тура немаше да се почестат повеќе од осум до десет луѓе. Затоа секогаш успеваа да го намамат токму по такви кафеани. Таму, точно дека беше дел од нив, ама не верувам дека се чувствувааше стопроцентно пријатно. Инаку немаше постојано да оди во гостилницата „Винтерштајн“ кај ловџиите, коишто беа попристојни. Во гостилницата гостилничарката никогаш не дозволуваше така да го дерат вујко. А и самиот најчесто фантазираше за гостилницата. Гостилницата и Винтерштајн му беа омилените места, освен мрачната комора дома или естаблишментот во Франкфурт, коишто, меѓутоа, се базираа само на претпоставки, иако поинаку не би било замисливо.

Борнтрегер понекогаш одеше за Франкфурт со раната смена, бидејќи и тој работеше на Главната железничка, барем така тврдеше. Ама вујко ми преку ден никогаш го немаше видено, никаде на железничката, а камо ли пак во поштенската служба, каде што работеше Ј. (На враќање исто така никогаш не го гледаше.) Во воз редовно седеше и Руди Вебер, чиј татко работеше кај дедо ми, значи кај татко му на Ј., во фабриката за обработка на камен како каменорезец. Вебер, синот, работеше прва смена во една фабрика во франкфуртскиот квартал Галус. Го викаа Вебер Руди, синот на каменорезецот Вебер. Секогаш учтиво ќе го поздравеше Ј., а понекогаш двајцата разговараа за нивните татковци. Кога Ј. зборувааше за татка си, големиот шеф на фирмата, беше горд и беше дел од неа. Со тон на најголема важност ќе известеше за сè што го засегааше татко му и фирмата. А кога ќе порачаа некоја машина, којашто во нивната област секако беше најновата, и најголемата, и најдобрата од сите, запаѓаше во целосен занес. Вујко ми секогаш размислуваше во суперлативи.

Сè мораше да се премисли во суперлатив, па и сите машини на плацот од фирмата. Другиот син, Вебер Руди, веќе во доцните триесетти како вујко ми, ќе го слушаше учтиво, а Борнтрегер ќе си играше мајтап со Ј. (можеби не поинаку отколку јас, кога Ј. пилеше и стружеше во подрумот) намигнувајќи му на Вебер за да се здружи со него против вујко ми. Вебер никогаш не реагираше на тоа, претпоставувам.

Борнтрегер: „Еј Ј., кажи уште еднаш, минатата седмица ни раскажуваше за новата фреза, колку чинеше, рече, машината? Што машина е тоа, всушност? Како се вика? Кажи де нешто за неа!“

Ј. важно ја подига дланката, замижува со очите и вели: „Ау, машината, оваа машина е најдоброто што постои моментално! (ау, беше неговиот извик на воодушевеност). Ептен нов развој, од ептен позната фабрика, ептен познат фабрикат, самиот веќе работев на машината.“

Б: „Што правеше на машината?“

Ј: „Машината ја знам од горе до долу, ѝ ја знам секоја рачка.“

Б: „Што, зарем те пушти татко ти? Ни самиот не веруваш во тоа, ха-ха-ха, не знаеш ни еден шраф да издриблаш, мајстор-занаетчија, ха-ха-ха. Не знаеш ни како се вика, машината!“

Може да се замисли, како бодрејќи го удира Вебер по рамо, а овој не реагира, туку напрегнато гледа низ прозорецот. Му беше жал за Ј. Борнтрегер, наспроти тоа, можеби сфати дека кај вујко ми се работеше за најсреќниот човек на светот, којшто не ни забележуваше дека го влечеа за нос, туку којшто секогаш полн со очекувања гледаше како некое кутре, кога му се подава коска. Затоа Борнтрегер секогаш толку пакосно

детаљно прашуваше за нештата коишто го восхитуваа вујко ми и за кои мислеше дека се разбира (машини итн.), ама за нив, во суштина, не знаеше ништо. И тогаш Ј. редовно ќе западнеше во содржински комплетно празни расправи, во кои секогаш се работеше за најголемото, најдоброто и најновото, еден вид ветерански генијални разговори на имагинарни инженери, точно дека без какво било стручно знаење, ама сепак со некои општи ознаки од областа на техниката, коишто ги беше фатил. Бидејќи вујко ми можеше да изговори зборови како *хебла*, *фреза*, *аглобрусач*, ги знаеше овие зборови, иако за нив можеше да зборува како некое момче за жените и за сите нивни особености, уште пред и самиот да ги имаше запознаено. Мечтателски јазик во инженерскиот германски. Си ја замислувам натаженоста и беспомошноста во црно-кафените очи на вујко ми, кога запаѓаше во уште поголеми суперлативи, за барем напалу да го задволи Борнтрегер, којшто само, како што се вели кај нас, си играше мајтап со него. И во подрумот оддаваше тажен и беспомошен впечаток, ама сепак, секогаш бев убеден дека никогаш не беше свесен за беспомошноста и натаженоста и дека во таа смисла не постоеја за него. Исто како што најверојатно имаше болки, а едноставно, не знаеше ништо за нив. Не можеше да ги осети, Ј. од раѓање немаше осет за болка. Што донекаде беше и од помош во овој живот, бидејќи како ученик Ј. секојдневно го тепаа луѓето, кои подоцна станаа пристојни граѓани на Бад Наухајм и кои ги почитуваат до ден денес, а тогаш го клоцаа вујко ми со нозете отстрана, додека лежеше на подот, каде што, според нивно мислење, и припаѓал. Вујко ми паѓаше в очи со исушените нозе и големите уши, со косата разделена во прамени и налудничавиот поглед, насекаде со задоволство распрашувајќи се и закачувајќи

му се секому, значи воопшто стана училишна жртва и од ден на ден како дете само се војваше наваму-натаму меѓу татко му, којшто се гнасеше од него и соучениците, коишто буквално му ги истегнуваа ушите, и кои до ден денешен сè уште седат наоколу во црквата во Бад Хајмер и ги минуваат Божиќ и Велигден со семејствата, а притоа можат да застанат на гробот на вујко ми и да му признаат на својот бог: „Да, и јас го клоцав.“

Никогаш не дознав дали и Борнтрегер во тоа време одеше во ова училиште. По првите години на училиштето го однесоа Ј. многу далеку одовде во едно специјализирано училиште во Рајнската област за колку-толку да го одржат неповреден во живот. Еден ветеранец, кого што со години морале да го држат настрана од Ветерау за да помине и да може да го преживее Ветерау, иако не го преживеа, исто како што нема да го преживее никој од нас. Тогаш вујко ми седеше во воз и гледаше надвор во еден предел, којшто сè уште беше неговиот предел. Надвор беа неговите полиња, неговиот „Винтерштајн“, надвор помеѓу Фридберг и Бад Наухајм пред пет часот изутрина не минуваше ниеден автомобил, а зборот *заобиколница на местото* официјално воопшто не ни постоеше. Во Дуден тие години по *место* следуваше само *месно здружение*. Во тоа време, додека кравите сè уште се викаа „крај“, а ние сè уште зборувавме на дијалект и сè уште никој не нè разбираше. Дури ни јазикот на вујко ми не постои веќе. Во тоа време го зборуваше во воз и на него Борнтрегер си играше мајтап со него. Само пред четириесет години. Вујко ми секогаш ја минуваше истата делница. Бад Наухајм, преку Швалхајм, потоа низ вијадуктот „Розентал“, таканаречените дваесет и четири хали, на кои израснав и кои во моето детство на сличен начин ја чинеа позадината како познатиот мост на

железницата на плакатот од „Си беше еднаш во Америка“ за децата во филмот. Каменџата на вијадуктот „Розентал“ делумно потекнуваа од нашите каменоломи, велеше мајка ми, не можам да проверам. Ама мора да знаеше, па, на крајот на краиштата, седум години ја водеше фирмата, од годината на моето раѓање, 1967 год. до ликвидацијата на фирмата, во 1974 год., кога си заминаа и последните преостанати работници од плацот.

Вујко ми, значи, на својот пат за Франкфурт редовно минувахе крај нашиот плац на фирмата во Фридберг и оттаму речиси можеше да му плукне врз глава на татка си, коешто, меѓутоа, не го стори никогаш, толку стравопочит имаше. По едното копнееше, а од другото имаше стравопочит, тоа беше вујко ми. Во подоцнежните години таму ја виде како стои мојата родителска куќа, каде што претходно се наоѓаше овоштарникот со јаболкниците. Да, оттаму, горе од возот можеше да види сè: како се смалувахе фирмата; како ѝ отсекуваа сè повеќе делови; како сегашноста стануваше минато, не подготвувајќи се за иднината, на којашто се надеваа сите. На крајот секогаш само пад. Цутевме за време на Вајмарската Република, а погледнат од перспектива на Болшови и на Третиот Рајх беше доходовно време. Иако мртвите војници не добиваа одделни надгробни плочи. Еден мртов војник од Фридберг не ни носеше многу. Ќе умреше ли мајка му, веќе беше добар бизнис. Сите Марији Бауман и Софији Брајтенфелд добија одделни надгробни плочи. Ама своите мртви војници, откако ги испратија во војна, и во војната ги чуваа исто како уште додека беа живи и ѝ беа свети на смртта, имено во касарни и еден преку друг и еден до друг, со таа разлика што заедничкиот покрив во касарната подоцна се престори во заедничка надгробна плоча,

во вечно другарство во Фридберг во Ветерау на гробиштата до заедничкото воскреснување.

Го чекаме враќањето

Ама потоа сè одеше само удолу, а отворањето на светскиот пазар на крајот се погрижи за остатокот, сега овде погребуваат под камења од цел свет. Ветераунците во последно време почиваат под увезени камења. Почна со камењата од Далечниот Исток. Веќе ни ги глобализираа гробиштата, тогаш сè уште не постоеше зборот, а ние станавме првите жртви на глобализацијата во Фридберг, само дваесет и осум години по последната војна. Патувајќи со возот низ Фридберг, вујко минуваше и крај „Ханаушки двор“, една пивница веднаш до гробиштата, каде што сега лежиме речиси сите. По погребите во „Ханаушки двор“ во чест на починатите најчесто ќе се напиевме по една ракија и по пет чаши вино од јаболка. Во „Ханаушки двор“ вујко ми, секако, не одеше само за погребите. И по неговиот, по погребот на вујко, бевме во „Ханаушки двор“. До седумдесеттите години зад „Ханаушки двор“ се наоѓаше една голема фабрика, мирисаше на железо и на јаглен и на раниот стадиум на индустријализацијата, можеа да се видат постројките, сè уште сè стоеше незаштитено наоколу во пределот, т.е. во градот. А луѓето како вујко ми стоеја восхитувајќи се пред овие постројки, додека очите им истекуваа од детска восхитеност. Денес таму се наоѓаат пет супермаркети, а фридберѓаните повеќе не стојат и не им истекуваат очите од восхитеност, туку талкаат зашеметени меѓу нив, споредувајќи ги цените. Лов по шницли на сениорите помеѓу „Тегут“ и „Алди“ и „Норма“, а до нив „Баумаркет“, когашто меѓутоа во меѓувреме повторно го срушија.

Потоа вујко ми стасува на полето, по мостовите на каменоломите, едно од првите места на АИДА, на телевизијата

на Хесен, кога со камерите почнаа да патуваат по провинцијата нарекувајќи го „Почеток на секојдневието“, па кон Горен-Велштат, Долен-Велштат, Окарбен, Гроскарбен, Дортелвајл, секое дете може да ги наброи местата на оваа делница како други националната репрезентација од 1974 год. Бад Вилбел, Бонамес, станицата, којашто во меѓувреме си го загуби името и денес се вика „Франкфуртер берг“³, па сè понатаму кон внатрешноста на Франкфурт, којшто веќе беше сраснал и веќе го имаше проголтано и Гинхајм и Ределхајм и Ешерхајм и сè останато и на крајот, по дваесет и седум минути, вујко ми Ј. слегува во Франкфурт, бидејќи во тоа време возовите сè уште не доцнеа. Во тоа време, во времето на големото „уште“.

Крајот на шеесеттите, почетокот на седумдесеттите години, железничката беше многу пропадната, сè уште не се посветуваше толку внимание на исполираната чистота по јавните места. Околу Главната железничка во Франкфурт во тоа време владееше таков рај како денес на интернет. Само што луѓето немаа директен пристап до контата. На вујко ми единствено можеа да му го земат само она што му беше во паричникот, а во него немаше ни една платежна картичка, воопшто сè уште не ни постоеше. Во тоа време се плаќаше, ако не во кеш, тогаш во чекови, ама сигурен сум дека вујко ми не поседуваше чекови. Најверојатно не поседуваше ни konto во банка. А и да поседуваше, тогаш немаше пристап до него, претпоставувам. Тој беше никогаш раната во семејството, којашто никогаш не зараснуваше. Таму сè сакаше да истече надвор, секако особено на Главната железничка во Франкфурт, каде што сè уште можеше да се појде кај вистински

3 Франкфуртско брдо (заб. на прев.).

жени, а не како денес, само во видеокабините кај жените на екранот, кои сепак се поевтини (денес околу железничката постои забранет квартал со бордели). Ама не знам ништо за вујко ми таму во Франкфурт, можам само да претпоставувам. А освен тоа, тукушто е пет часот изутрина. Најверојатно, вујко ми не го испил ни првото пиво. Таму, во Франкфурт е сам и повеќе не е во семејството или меѓу баднаухајмјаните, каде што во тоа време секој се знаеше со секого и сè се гледаше. Во Франкфурт не те гледаат како некој од Ветерау. Затоа ветеранците на драго срце одеа во Франкфурт. Во Франкфурт имаше сè за што можеше да сонува човек, во Бад Наухајм го имаше само киоскот на железничката, немаше ни филмови. Дури во осумдесеттите и кусо пред појавата на приватната телевизија ноќе ќе ме застапеа возачи на Мерцедес-Бенц и ќе ме запрашаа каде во Фридрихсберг во Ветерау можело да се погледне уште некој филм и дали можеби сум сакал да појдам со нив. Притоа, ќе ме одмереа дали всушност сè уште ќе беше потребен филм, доколку појдев со нив. За оние, кои сакаа да одат кај жени, во тоа време на свои петнаесет, шеснаесет години постојано доаѓав предвид. Преминот беше незабележлив, најверојатно, им паѓаше лесно. Попрво шеснаесетгодишен ветеранец отколку четириесетгодишна ветеранка, а воопшто попрво нешто во рака, отколку само на платно. Ама, најверојатно во Ветерау никаде немаше да најдат да се прикажува некој филм и потоа, сепак, ќе отпатуваа за Франкфурт, каде што имаше сè, нон-стоп и каде што никој не познаваше никого. Бидејќи околу Главната железничка имаше редица стари градби, сите петили шестокатни, секогаш мораше да искачуваш многу скали, а искачувањето скали стана како *pars pro toto* за екскурзијата во рајот околу Главната железничка во Франкфурт, а на крајот

поимот и за целиот процес. Го нарекувавме: искачување скали, кога патувавме за Франкфурт. Ние, жителите на Ветерау, не јас – во тоа време сè уште бев многу мал. Најчесто ме бркаа мажи. Имаше и една бројка Руси, не најмлади, всушност веќе постари и што би се рекло вештачки руси жени, кои по секоја цена сакаа да имаат нешто в рака, а не само на платно. Затоа требаше да им послужам јас и беше сосем нормално и никако замисливо поинаку. Овие контури на копнежот, а јас им паднав како жртва.

Иако Ј. имаше инвалидска легитимација и во социјалната служба беше рангиран соодветно, одеше да работи во поштата, го принудија на тоа, иако можеби предоцна во неговиот живот, бидејќи инаку постојано ќе останеше дома или по кафеаните, кај жените или кај пивото или само кај последното, а вака придонесуваше за семејните примања, иако минимално, па дури му се зголемуваше и прилогот за пензиско осигурување. Вујко, како и секој, беше фактор на кој мораше да се смета во заедничкиот монетарен буџет на семејството. Уште од почетокот чинеше пари, а долго време не внесуваше ништо. Три десетлетија го оставија да си минува така, ама најдоцна со татко ми, даночниот службеник и подоцнежен адвокат, модерното време конечно свечено влезе и во семејството Бол, почнаа да размислуваат само во категории на социјално и пензиско осигурување, што значи сега вујко Ј. беше вработен во поштата, можеби се сметаше за поштенски службеник и уште погордо се погледнуваше во огледало, иако без униформа, којашто најверојатно на драго срце ќе ја имаше. Работата му се состоеше од товарење пакети, на крајот се тушираа, тој не. Си одеше дома неистуширан. Ама сега дури почнува смената. Претпоставувам дека тогаш во складиштето на поштата немаше ни работничка облека,